

Peter Stein
Stein Brothers AB

INVANDRARNA – DE NYA SVENSKA ENTREPRENÖRERNA

– En undersökning av
invandrarföretagens villkor i Sverige

september 2000

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Förord	5
1. Invandrarföretagen – en bakgrund	6
2. Statistik	8
2.1 Invandring	8
2.2 Invandrarföretagande	10
3. Invandrarproblem – ett icke-problem	12
3.1 Små familjeföretag	12
3.2 Kort historik om regleringar för invandrarföretagare	12
3.3 Begreppet invandrare	13
4. Krävs säråtgärder?	13
4.1 Behövs säråtgärder för invandrarföretag?	13
4.2 Skilj olika faser	14
4.3 Startfasen svårast	15
4.4 Kapitalanskaffning huvudproblemet	16
4.5 Hur gör de?	17
5. Ett bra företagsklimat avgörande	18
Bilaga 1 Framgångsrika invandrarföretag	20
Bilaga 2 Svensk Handels undersökning	22
Källor	27

FÖRORD

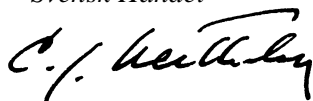
Vart femte nytt företag i Sverige startas av invandrare. Störst andel sysselsatta återfinns i gruppen handel, hotell och restaurang.

Invandringen är en del av globaliseringen. Även kapital rör sig över gränserna. Ett företag startat av svenskar i Sverige kan helt eller delvis få icke-svenska ägare. Men invandrarföretagare är eller förblir svenska medborgare. Småföretagsamheten är mer blågul än de stora multinationella företagen, men har ofta ett för kunderna mer påtagligt inslag av andra länders kulturer och språk genom sina invandrarföretagare.

Invandrarföretagsamheten är långt mer betydelsefull i Sverige än den uppmärksamhet den hittills fått. Som ett led i att öka kunskapen om invandrarföretagaren och hans eller hennes villkor har Svensk Handel bett civilekonom Peter Stein, Stein Brothers AB, att göra följande översiktliga rapport ”Invandrarna – de nya svenska entreprenörerna”.

Stockholm i september 2000

Svensk Handel

Carl-Johan Westholm

Verkställande direktör

1. INVANDRARFÖRETAGEN – EN BAKGRUND

Invandringen och dess politiska, sociala och ekonomiska följder har blivit en av vår tids stora frågor. Få som tar sig an ämnet ifrågasätter att invandrarnas situation har försämrats under de senaste decennierna i synnerhet på arbetsmarknaden. Dagligen skildrar media arbetslösheten, hopplösheten, utanförskapet och misären i t.ex. invandratäta storstadsförorter. I boken *I Krusbärsländets Storstäder* (SNS, 1997) konstaterar författarna Pieter Bevelander, Benny Carlsson och Mauricio Rojas att "Mitt i internationaliseringens och kunskapssamhällets tidevarv har Sverige hamnat i en situation präglad av kulturell bortsortering av "icke-svenska" befolkningsgrupper som till stor del består av välutbildade människor."

1998 var den formellt registrerade arbetslösheten i hela befolkningen ca 5 procent. I kategorin utländska medborgare var siffran 20 procent och i undergruppen icke-nordiska medborgare var siffran närmare 30 procent.¹ Bara för att någon är sysselsatt behöver denne inte vara i arbete. Han eller hon kan också vara sjuk eller frånvarande av annat skäl. Om vi räknar bort dem som inte varit närvarande på jobbet visar MOU (sid. 35) att andelen sysselsatta mellan 16 och 64 år var 70 procent för hela befolkningen, 48 procent för alla utländska medborgare och endast 39 procent inom kategorin icke-nordiska medborgare.

Dessa siffror jämför invandrare med infödda svenskar avseende löntagare. Granskas siffror över företagande är bilden betydligt ljusare. **Samtidigt som invandrarnas situation försämrats på arbetsmarknaden har det aldrig funnits så många invandrarföretag som nu. På 90-talet har antalet invandrarföretag tredubblats. Var femte nytt företag 1998 startades av en person med invandrarbakgrund. Det totala antalet sysselsatta i invandrarföretag uppgår till ca en kvarts miljon anställda.** Av det totala småföretagsbeståndet i landet (mindre än 200 anställda) utgör invandrarföretagen närmare 12 procent. Visserligen är detta en lägre andel än invandrarbefolkningens andel av totalbefolkningen (ca 20 procent) men skillnaden är näppeligen dramatisk. I synnerhet inte jämfört med ovanstående data för löntagande.

Invandrarföretag finns såväl bland varu- som tjänsteproducerande näringar. De är företrädade inom både "gammal" och "ny" ekonomi. Merparten av företagen är små men här finns också framgångsrika storföretag. **Alla invandrare som startat företag har inte haft framgång. Lika lite som alla övriga som startat företag. Men de som lyckats har inte gjort så "tack vare" statliga kvoteringsregler eller diskrimineringslagar.** Privat företagande bygger på frivilliga överenskommelser där de som sluter avtal inte behöver inhämta majoritetens eller myndigheters uppfattningar. Inga avtal blir till såvida inte samtliga inblandade anser sig tjäna på dem. På fria marknader där den ekonomiska nyttan står i centrum brukar – på gott eller ont – ursprung, hudfärg, religion eller myndigheters pekpinna hamna i skymundan. **Den som blir framgångsrik företagare, oaktat om det är invandrare eller ej, blir så tack vare personlig duglighet.** Det handlar om att klara marknadens krav genom att erbjuda kunder en bättre produkt än konkurrenterna.

¹ Se boken *Sveriges två gränser* av Patrik Engellau, Bijan Fahimi och Thomas Gür, Medborgarnas Offentliga Utredningar (MOU, Stockholm, 2000).

Invandrarföretagandet är delvis en följd av att många offentliga ”arbetsmarknadspolitiska integrationsprogram” misslyckats med sin uppgift att ”inlemma” invandrare i samhället och ge dem samma möjligheter som infödda svenskar. Invandrares beslut att starta företag är ibland led i ett försök att ta sig bort från utanförskap på arbetsmarknaden.

Nästan alla svenska invandrarrelaterade studier analyserar utifrån perspektivet löntagare. På senare tid har dock även invandrarföretagandet uppmärksamrats. Det finns flera anledningar att lyfta fram den aspekten.

För det första är invandrarföretagen idag en så pass viktig del av svensk ekonomi att varje analys som bortser från dem blir ofullständig. I vissa områden är invandrarföretagen till antalet så pass många att de spelar en viktig roll för respektive områdes växtkraft. Det är ingen överdrift att påstå att utan invandrarföretagen vore inte Stockholm en lika het region.

För det andra har svensk integrationspolitik, i vid mening, nått vägs ände. Det finnas inte många seriösa debattörer som anser svensk integrationspolitik lyckad. Tvärtom framstår den som ett av den sociala ingenjörskonstens stora misslyckanden.

För det tredje vet vi att om Sveriges ekonomi framgent ska kännetecknas av varaktigt hög tillväxt krävs många nya företag som förmår utvecklas och skapa ännu fler jobb. Här måste vi ta tillvara såväl infödda svenskers som invandrares kompetens och entreprenörskap. Det kräver ett gott klimat för alla företagare och deras medarbetare. Flera invandrarföretagare stöter på problem som kan sägas vara specifika för invandrarföretagande. Samtidigt konfronteras de med samma, ofta krångliga regelverk, som alla företagare i Sverige. Många gånger leder detta till att invandrarföretagare drabbas extra hårt i sin dubbla roll som invandrare och företagare. Genom att belysa detta kan vi förhoppningsvis få ett bättre helhetsperspektiv på vilka brister i dagens svenska regelverk som kan behöva rättas till.

I anslutning till denna utredning har Svensk Handel givit företaget Giifa i uppdrag att genomföra en opinionsundersökning bland företagare i Sverige. Giifa har vänt sig såväl till svenskfödda företagare som till invandrarföretagare. De viktigaste resultaten presenteras i en av bilagorna till rapporten.

I de flesta svaren finns inga signifikanta skillnader mellan svenskfödda företagare och invandrarföretagare. För båda ”kategorierna” gäller att majoriteten startat företag för att de vill förverkliga en idé eller vara oberoende. Lika stora majoriteter upplever arbetskraftsrelaterade kostnader och offentliga regelverk som de svåraste problemen.

På två områden finns signifikanta skillnader. 25 procent av invandrarföretagen har uppgivit att de startat företag för att de inte kunnat få jobb på annat sätt. För svenskfödda företagare är motsvarande siffra 10 procent. 41 procent av invandrarföretagen uppger att ekonomisk assistans från släkt och vänner varit en viktig finansieringskälla i startskedet. Bland svenskfödda företagare var motsvarande siffra endast 14 procent.

Invandrare må mötas av avoghet från delar av befolkningen men en tjuvning med fri företagsamhet är att där kan en person ha framgång med en idé

oavsett om majoriteten gillar den eller inte. Svenska regelverk drabbar i vissa fall invandrarföretagande relativt hårt. Det kan kräva politiska lösningar men inte särbehandling. Få och enkla regler samt transparens gynnar alla oavsett etnisk bakgrund.

2. STATISTIK

Varje sanningsenlig skildring av svensk historia visar att det sedan urminnes tider funnits utlänningar i Sverige och att många av dem spelat en vital roll för landets ekonomiska, sociala, vetenskapliga och kulturella utveckling. Deras betydelse till trots är det först på senare år som utlänningarnas numerära andel av befolkningen nått signifikanta tal. I Sverige lever idag ca 1,8 miljoner människor med rötter i andra länder. Det motsvarar närmare 20 procent av den totala befolkningen. Många har själva flyttat hit; andra är barn till inflyttade föräldrar. De sammanförs i statistiken ofta under kategorin ”invandrare”. De är målgruppen för det som kallas invandrapolitik, integrationssträvanden etc.

Under efterkrigstiden har antalet invandrare i Sverige ökat snabbt. **Andelen utrikes födda av landets befolkning var endast cirka en procent år 1940. Den ökade sedan till cirka 4 procent 1960, till nästan 7 procent 1970 och till 10 procent vid årsskiftet 1994/1995². Tillsammans med de s.k. andrageneration-sinvandrarna (dvs. minst en invandrad förälder) uppgår denna kategori idag till ca 20 procent av totalbefolkningen.**

På 1990-talet har flera studier analyserat invandringens ekonomiska villkor och effekter.³ De kan översiktligt indelas i två kategorier. Å ena sidan de som tar den förda politiken för given och med nationalekonomiska redskap försöker skatta invandringens samhällsekonomiska effekter (t.ex. Ekberg 1995). Å andra sidan de som primärt granskar den förda politiken (t.ex. Gür 1996 och MOU 2000). Sistnämnda analyser skärskådar med kraft hur svensk arbetsmarknadspolitik påverkar invandrares möjligheter. Gemensamt för samtliga är att de primärt analyserar invandrare i termer av löntagare. Invandrare som entreprenörer och företagare studeras av somliga men tilldelas ingen central roll i resonemangen.⁴

Anders Johnsons ovan nämnda bok skildrar hur olika invandrarkategorier – t.ex. valloner, tyskar, skottar och judar – genom historien haft stor betydelse som företagare, bankirer och industrialister. Liknande litteratur finns det gott om både i bok- och avhandlingsform.

De allra senaste åren har perspektivet invandrare som företagare (invandrarföretagande) även blivit föremål för systematisk analys.⁵

2.1 Invandring

Ekberg (ESO, 1995) konstaterar att fram till 1980-talet hade forskningen i Sverige om invandring och ekonomi bara delvis skett genom kontakt med invandrar-/invandringsspolitiken. Den empiriska forskningen om invandringens ekonomiska effekter hade i huvudsak stannat som en intern fråga inom forskarvärlden. ”Kan-

² Se skriften *Invandring, sysselsättning och ekonomiska effekter* av professor Jan Ekberg, Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi (ESO), DS 1995:68.

³ Utöver Ekbergs ovan nämnda skrift kan boken *Invandrare på arbetsmarknaden* som han författat till-sammans med Björn Gustafsson (SNS, 1995) rekommenderas. Vidare kan nämnas *Invandrapolitiska Kommittén (SOU 1995:76)*. Anders Johnsons bok *Inte bara Valloner – Invandrare i svensk näringsliv under 1000 år (Timbro, pejling nr 2, 1997)* liksom Thomas Gürs *Staten och nykomlingarna – En studie av den svenska invandrar-politikens idéer*, (City University Press, Socialstatsprojektet 1996:1) är viktiga liksom nyss nämnda *Sveriges två gränser – om invand-rarpolitiken och hur den kan för-bättras* av Patrik Engellau, Bijan Fahimi och Thomas Gür, Medbor-garnas Offentliga Utredningar (MOU) 2000:1. En skarpsynt kritiker av svensk invandrapolitik är Mauricio Rojas bl.a. i boken *Sveriges oälskade barn* (SNS, 1995).

⁴ En mer rättvisande beskrivning vore kanske att säga att sådana studier poängterar behovet av ett allmänt gott klimat för löntagare och företagare i Sverige. Då skulle fler företag kunna startas oavsett om det sedan görs av svenskar eller invandrare och den vägen skulle såväl svenskar som invandrare ha ökade möjligheter till produktiv sysselsättning. Likväl kvarstår faktum att även analyser som be-tonar detta perspektiv fokuserar på invandrare i termer av löntagare. Invandrar-företagande som fenomen hamnar mestadels i analysens periferi.

⁵ En viktig bok är nämnda *Krus-bärlandetets storstäder Om invand-rare i Stockholm, Göteborg och Malmö* av Pieter Bevelander, Benny Carlson och Mauricio Rojas, (SNS, 1997). Den statliga utredningen om företagande för personer med ut-ländsk bakgrund som leddes av landshövding Björn Eriksson och lade fram sitt betänkande i april 1999 med titeln *Invandrare som företagare – För lika möjligheter och ökad tillväxt* (SOU 1999:49) är en annan viktig källa. Tilläggas kan att samtliga i denna utredning åter-givna källor är rika på litteraturreferenser för den som vill gå vidare.

ske har frågan ansetts som 'känslig' eller som helt ointressant för invandrapolitiken" (sid. 8).

Ekberg granskar invandringens samhällsekonomiska effekter. De invandrare som kom på 1950- och 1960-talen samt början på 1970-talet kom snabbt in på arbetsmarknaden och hade dessutom under långa perioder högre sysselsättningsgrad än den infödda befolkningen. Fram till mitten av 1970-talet visade invandringen till Sverige ett klart konjunkturberoende. Under perioder med stor efterfrågan på arbetskraft var invandringen stor för att sedan minska under perioder med vikande efterfrågan på arbetskraft. **Invandrarnas högre förvärvsintensitet jämfört med den infödda befolkningen innebar också att den offentliga sektorn omfördelade inkomster från invandrare till den infödda befolkningen. Troligen kulminerade denna omfördelning omkring 1970 och torde ha uppgått till 4–6 miljarder kr årligen i dagens (1994) penningvärde.**

Därefter har både invandringen och deltagandet i produktionen kraftigt ändrat karaktär. Från att tidigare ha varit nästan uteslutande arbetskraftsinvandring, från europeiska länder (framför allt Norden, Grekland, Italien, Jugoslavien, Spanien, Turkiet och Tyskland) har den under senare år fått ett dominant inslag av flyktinginvandring från utomeuropeiska länder. "Flyttningsbeslutet för flyktingar kan antas ha mindre samband med konjunkturläget än för de tidigare arbetskraftsinvandrarna" (sid. 11).

Av utrikesfödda personer boende i Sverige 1970 var nästan 60 procent födda i något nordiskt land. Denna andel hade 1994 minskat till 32 procent. Flyktingarna kom från Afrika, Mellersta Östern, Asien och Latinamerika. Även om invandringens karaktär och ländersammansättning kraftigt förändrats så har ålderssammansättningen i den årliga invandringen förändrats mycket lite. Koncentrationen till yngre förvärvsaktiva åldrar (20–35 år) är fortfarande stark.

Under 1980-talets högkonjunktur gällde fortfarande full sysselsättning för den infödda svenskbefolkningen medan främst nyanlända invandrare var arbetslösa. Med 90-talets lågkonjunktur blev det än värre. "Den kraftiga invandringen efter 1991 har i stort sett varit en invandring till arbetslöshet" (sid. 16). "Trots att många av dessa invandrare är formellt välutbildade kan deras avlägsna etniska och kulturella bakgrund göra det svårt för dem att tillägna sig det ytterligare specifika humankapital som behövs för framgång på invandrarlandets arbetsmarknad" (sid. 13).⁶

Ekberg beräknade att vid mitten av 1990-talet tog gruppen invandrare, om den avgränsas med en vid definition, emot nettosubventioner på mellan 15 och 20 miljarder från gruppen icke invandrare. Han betonar samtidigt att det inte är invandring per se som orsakat problemen utan invandrarnas små möjligheter att komma in på den svenska arbetsmarknaden.

Det säger sig självt att bakom rubriken invandrare döljer sig personer med var och en sitt eget levnadsöde. Inom en och samma invandrargrupp finns individer som starkt avviker från genomsnittet. När dessa reservationer satts på pränt kvarstår faktum att få torde invända mot de stora linjerna i Ekbergs analys.

I MOU-rapporten (sid. 34) konstateras att när det gäller arbetslöshet för invandrare skiljer sig Sverige ofördelaktigt från andra länder. I jämförelse med de

⁶ Det här är ett vanligt påstående som säkert har fog för sig. Likväl finns skäl att göra en komplettering. Sådana problem kan vara relaterade till andra faktorer än "avlägsen" etnisk eller kulturell bakgrund. Formellt dokumenterad högre utbildning behöver inte vara garant för erforderlig yrkesskicklighet. Exempel: När Michail Gorbatsjov i början av 90-talet tillät massutvandring talades mycket om hur många välutbildade läkare och tandläkare Sovjetunionen miste. Många utvandrare hade examen från de bästa universiteterna i Moskva och Leningrad. Samtidigt visade det sig att när utvandrarna kom till sina nya hemländer, som USA och Israel, var det ofta så att om inte läkaren eller tandläkaren varit anställd på någon av nomenklaturans sjukvårdskliniker var sannolikheten låg att han/hon var bekant med modern västerländsk läkar- eller tandläkarutrustning. Därmed saknades de färdigheter som krävs för att bli eftertraktad bland patienter i "väst". Det är obekant om liknande resonemang är relevanta för Sverige.

flesta andra EU-länder har Sverige en relativt hög arbetslöshet för både gruppen utländska medborgare och gruppen naturaliserade svenska medborgare. MOU åberopar långtidsutredningen⁷ som konstaterar: ”En förklaring till denna skillnad kan vara att Sverige erbjuder sämre möjligheter för utrikes födda att försörja sig på eget arbete.”

2.2 Invandrarföretagande

1960 var antalet invandrarföretag inom samtliga näringsgrenar 11 000⁸. År 1970 hade siffran stigit till 14 000. 1980 var motsvarande 20 000 och 1990 ca 22 000. **I slutet av 1997 fanns uppskattningsvis 65 000 invandrarföretag i samtliga branscher, exklusive jordbruk.** Således en tredubbling sedan början av 90-talet. Av dessa har 40 000 företag 0–19 anställda medan 20 000 har 20–199 anställda.

Bland andragenerationsinvandrare är i genomsnitt andelen företagare ungefär densamma som i den ursprungliga svenskbefolkningen. Däremot finns det skillnader inom gruppen andragenerationsinvandrare. Män med nordisk härkomst har relativt låg andel företagare (8 procent) medan människor med härkomst från Västeuropa har hög andel företagare (12 procent). Om invandrarnas situation som löntagare kraftigt försämrats på 1980- och 1990-talen så visar de här siffrorna att det aldrig funnits så många invandrarföretag i Sverige som i slutet av 90-talet.

Invandrarföretagarna hade fram till 1980-talet nästan uteslutande europeiskt ursprung. Var fjärde var född i Västeuropa och var femte i Östeuropa. De västeuropéer som fram till 1990 visade störst intresse för att starta företag var danskar och tyskar. Bland flyktingarna från Östeuropa var det främst polacker, ungrare och balter som under denna tid blev företagare.

År 1990 var nästan en fjärdedel födda i utomeuropeiska länder. Störst bland utomeuropéerna var turkar med drygt 1 700 företagare. Därefter kom iranier med 500 företag.

Av de år 1990 verksamma företagarna hade tre fjärdedelar av nordborna och 60–80 procent av de med annan europeisk bakgrund vistats i Sverige längre än 15 år. Bland de turkiskfödda hade vid samma tidpunkt tre av fyra företagare varit i landet längre än tio år. Motsvarande data saknas för senare år. Dessa siffror antyder att det tar tid, i vissa fall avsevärd tid, innan en invandrare bestämmer sig för att bli företagare. Det kan måhända tolkas som att få av dem kommit till Sverige med föresatsen att starta företag.⁹

Som jämförelse kan nämnas att bland andelen flyktingar och nyanlända som vistats i Sverige omkring tre och ett halvt år uppgår personer som försörjer sig som egenföretagare inte till 1 procent. Det kan tolkas som att det tar tid för invandrare att lära känna det nya landet och anse sig mogna att bli företagare. En annan slutsats kan vara att flyktingar inte kommer hit för att starta företag (eller ens arbeta) utan för att söka skydd undan krig eller förföljelser. Osäkerheten om hur lång tid det kan ta innan de eventuellt kan återvända kan ha en återhållande effekt på benägenheten att satsa på företagande.

⁷ *Är arbetsmarknaden öppen för alla?* Bilaga till LU 99.

⁸ Om inget annat sägs kommer siffermaterialet i detta avsnitt från Bevelander m fl, SOU 1999: 49 samt egna bearbetningar av rådata från SCB.

⁹ Invandrare som kommer väldigt unga kan naturligtvis ha som mål att bli företagare men innan vilja skaffa kompletterande erfarenhet. Sådant före kommer men lär inte vara huvud förklaring. Vore så fallet förefaller tio vara en i överkant lång läroperiod.

Tabell 1. Sysselsatta per bransch i företag med 0–199 anställda år 1996.

Sektor	Invandrarföretag	Övriga företag
Tjänstesektor	84	65
Handel, Hotell-Restaurang	39	30
Samfärdsel	10	7
Företagstjänster	20	16
Övrig privat tjänst	14	10
Industrisektor	15	34
Tillverkning	10	21
Kraftindustri	0	1,8
Byggnadsindustri	5,1	11,0

Källa: SOU 1999:49 sid. 40

Kommentarer: Siffrorna avser procent av antal sysselsatta. Med invandrare avses inte bara personer som är utrikes födda utan även den som är född i Sverige men har en eller båda föräldrarna födda utomlands. Tabellen visar att bland invandrarföretagen med 0–199 anställda återfinns 84 procent av det totala antalet sysselsatta inom tjänstesektorn. För övriga företag är motsvarande siffra 65 procent alltså närmare 20 procentenheter lägre. **Störst andel sysselsatta inom invandrarföretag återfinns i gruppen handel, hotell & restaurang med 39 procent.**

Totalt sysselsatte invandrarföretag (1994) omkring 200,000 personer. Sysselsättningsmässigt är vart och ett av invandrarföretagen små. Drygt hälften har inte några anställda. Nästan en tredjedel har mellan en och nio heltidsanställda.

Drygt hälften av invandrarföretagen beräknas ha enskild firma, 28 procent aktieföretag, 18 procent handelsbolag medan resten är kooperativa eller ekonomiska föreningar. Verksamheten i invandrarföretagen leddes (1996) i genomsnitt till 29 procent enbart av kvinnor och till 65 procent enbart av män.

Nästan var femte invandrarföretagare var i åldern 25–34 år. 39 procent var i åldern 35–44 år och 11 procent 55 år eller äldre. Bland övriga företagare i landet var motsvarande siffror 11 procent, 28 procent samt 23 procent.

I genomsnitt hade 47 procent av invandrarföretagarna eftergymnasial utbildning, 30 procent gymnasial utbildning och 17 procent grundskola eller motsvarande som högsta utbildning. Här skiljer sig bilden från övriga företagare. **Bland övriga företagare i landet var det endast 23 procent som hade eftergymnasial utbildning.** 30 procent hade gymnasial utbildning medan 37 procent hade grundskola eller motsvarande som högsta utbildning.

Nästan två tredjedelar av alla invandrarföretag är lokaliserade till storstäderna. **I Stockholms län utgjorde "invandrarna" år 1994 43 procent av företagarna, i Göteborgs och Malmö kommuner 25 respektive 28 procent.**¹⁰ I dessa områden är invandrarföretagen till antalet så pass många att de spelar en viktig roll för respektive regions tillväxt. Det torde inte vara någon överdrift att påstå att utan invandrarföretagen vore inte Stockholm en lika het region.

I Stockholms län ligger bland män Turkiet, f d Jugoslavien, Grekland och Po-

¹⁰ Bevelander, Carlson & Rojas, sid. 66.

len i toppen av egenföretagarligan. 1994 var andelen egenföretagare bland turkar fem gånger större än hos svenskar. Motsvarande siffra för greker och iranier var dubbelt så många.

Sedan 1993 gör SCB årliga mätningar av nyföretagandet i Sverige, mätt som antalet genuint nya företag skilt från ombildningar och övertagande av redan existerande rörelser. Under 1998 startades 33 860 nya företag vilket innebär en nedgång med nio procent jämfört med 1997. **Vart femte nytt företag 1998 startades av en person med invandrarbakgrund.** Av dessa har 13 procent uppgivit att de är födda utomlands medan 6 procent uppgivit att de är födda i Sverige av föräldrar/förälder med utländskt ursprung. Av samtliga nystartade företag 1998 var 16 procent av industriföretagen och 21 procent av tjänsteföretagen startade av en person med invandrarbakgrund. 1993–1996 ökade antalet nyföretag grundade av invandrare med hela 63 procent.

3. INVANDRARPROBLEM – ETT ICKE-PROBLEM

3.1 Små familjeföretag

Jämfört med övriga befolkningen är invandrarnas situation statistiskt mer likartad när det gäller företagande än löntagande. Slutsatsen gäller småföretag. Det är sällsynt med invandrarföretag inom traditionell kapitalkrävande svensk storindustri.

Många invandrarföretag vänder sig till en lokal marknad och sysselsätter en eller två personer. Invandrarföretagare är koncentrerade till storstäderna och är i genomsnitt yngre och har bättre formell skolning än svenska företagare. Antalet utomeuropeiska invandrarföretagare blir allt fler. Den härvidlag överlägset största gruppen utgörs av turkar. De flesta invandrarföretagare har bott lång tid i Sverige innan de startat företag.¹¹

Merparten invandrarföretag är arbetskraftsintensiva tjänsteföretag där lönen är en hög andel av förädlingsvärdet. Totalt sysselsätter invandrarföretag idag närmare en kvarts miljon anställda. Den mest uppmärksammade näringen torde vara restaurangbranschen men som tabell 1 visar finns andra näringar där invandrarföretag är viktiga/blir allt viktigare. Hit hör handel och tjänster. I dessa näringar återfinns flera av Sveriges mest framgångsrika invandrarföretag. Mer om detta i bilaga 1.

3.2. Kort historik om regleringar för invandrarföretagare

Invandrarföretagare har i alla tider, såväl i Sverige som internationellt, hört ihop med handels och ekonomins internationalisering. Från 1500-talet och fram till 1800-talet¹² bestod invandringen huvudsakligen av små, ofta särskilt inbjudna elitgrupper som kom hit och bidrog till att utveckla Sverige i kraft av de speciella färdigheter de besatt. Uppfyllede invandrarna dessa krav togs liten notis om deras nationella bakgrund eller om de behärskade svenska språket. Med Gustav Vasa följde t.ex. tyska borgare som stod i skuld till honom. I anslutning till trettioåriga

¹¹ Om detta också gäller företag startade efter 1990 vet vi inte.

¹² Se Gür (1996).

kriget kom Louis de Geer och andra valloner. I slutet på 1700-talet tillät Gustav III ett visst antal judar att bosätta sig i landet utan att behöva uppge sin religion.

1864 infördes näringsfrihetsförordningen. Samtidigt skapades generella krav för utlänningars näringsrätt. För att driva näring som utlänning måste utlänningen visa att han/hon hade god vandel, att den tilltänkta verksamheten var till ”gagn”, inte konkurrerade med inhemsk verksamhet och inte stred mot svensk affärssed. Fram till 1950-talet fanns också krav att utlänning måste uppvisa säkerhet för tre års skatter till stat och kommun. Dessa regelverk försvann i slutet av 1960-talet.¹³

3.3 Begreppet invandrare

En ofta ställd fråga är om det är fruktbart att analysera utifrån begreppet invandrare? Ett begrepp som döljer en mångfald av situationer. Bevelander m fl argumenterar trovärdigt när de konstaterar ”... Detta förutsätter en övertygelse om att något unikt och väsentligt fångas i begreppet, att kategorin invandrare har ett innehåll som är mer substantiellt än att ett visst antal individer bosatta i vårt land är födda utomlands. Dessutom förutsätter det att detta vidare innehåll hänger ihop med invandrarskapet i sig så att det blir relevant inte bara att skilja dessa människor från dem som är födda i Sverige utan också samla dem i en egen grupp eller kategori” (sid. 12–13). ”Att göra ’invandrarproblemet’ till ett icke-problem genom att avskaffa begreppet invandrare är en alltför enkel operation som kan bli lika förödande som den brutala kategorisering man vill komma ifrån” (sid.13).

4. KRÄVS SÄRÅTGÄRDER?

Den statliga utredningen (SOU 1999:49) om företagande för personer med utländsk bakgrund sammanfattar rådande kunskapsläge och fångar upp merparten etablerade uppfattningar. Därför finns anledning att återge dess huvudbudskap. En sådan genomgången gör det också möjligt att resonera kring tankegångar mot vilka man kan ha invändningar.¹⁴

Utredningen börjar med att konstatera att behovet av ökad sysselsättning är stort. Den samhällsekonomiska vinsten när en person går från arbetslöshet till arbete eller eget företagande med egen försörjning uppgår till betydande belopp. Åtgärderna för invandrare har hittills, enligt utredningen, i alltför stor utsträckning betraktats som en del av socialpolitiken”... Det behövs säråtgärder men framför allt en generell tillväxtpolitik” (sid. 15). Att en statlig utredning fokuserar på dessa problem utifrån ett tillväxt- snarare än socialpolitiskt perspektiv är en förbättring.

4.1 Behövs säråtgärder för invandrarföretag?

I inledningen nämndes en undersökning till svenskfödda företagare och invandrarföretagare på uppdrag av Svensk Handel som redovisas i en bilaga. De intervjuade fick svara på frågan varför de startat företag och vad de anser vara huvudproblemen med att vara företagare. På dessa punkter finns inga signifikanta skill-

¹³ SOU 1999: 49.

¹⁴ Tilläggas kan att till utredningen finns ett antal expertrapporter. Bland författarna märks Thomas Gür och Hedi Bel Habib som ofta kritiserat svensk invandringspolitik från liberalt perspektiv.

nader mellan svenskfödda och invandare. Majoriteten har startat företag för att de vill vara oberoende eller förverkliga en idé. Majoriteten betraktar arbetskraftsrelaterade kostnader och offentliga regelverk som de största problemen.

I den statliga utredningen diskuteras behov av säråtgärder vilket anses hänga samman med att personer med utländsk bakgrund inte har samma möjligheter att starta och driva företag. Enligt utredningen saknar invandrare i regel tillräckliga kunskaper om landet, kännedom om rådande regelsystem m.m. för att kunna driva ett företag på lika villkor som majoritetsbefolkningen. Till sådana hinder hör otillräckliga kunskaper i det svenska språket och om svenska lagar samt avsaknaden av svenska bankkontakter. Hit hör också oskrivna sociala koder. Allt detta medför svårigheter i kontakter med myndigheter, banker, försäkringskassor och svårighet att delta i offentliga upphandlingar på lika villkor.

Okunnighet finns också hos den inhemska befolkningen. Långivare, fastighetsägare och andra personer som företagare med invandrarbakgrund möter i sin verksamhet kan vara okunniga om de sociala koder som sådana företagare bär med sig. Okunnighet kan medföra kommunikationsproblem och brister i bemötande med affärsmässigt dåliga resultat för båda parter som följd.

Som generalisering kan detta kanske duga. Samtidigt visar statistiken att invandrare från länder med nära/närmast språkliga och institutionella likheter med Sverige är dåligt representerade bland invandrarföretagen.¹⁵ **Grekland, Jugoslavien, Polen, Tyskland och Turkiet har stor andel invandrarföretagare. Inget av dessa länder påminner om Sverige. Invandrare från nordiska grannländer uppvisar låg andel företagande (undantaget var danskar fram till 1990).**

Många invandrarföretagare har bott lång tid i Sverige innan de startat företag vilket kan återspegla att det tar tid att lära känna landet. Å andra sidan torde det vara så att för människor som bott här så pass lång tid som tio år borde inte detta längre vara problem. **Otillräckliga kunskaper om Sverige är förmodligen en barriär som finns men som knappast är påtaglig för merparten av dagens verksamma invandrarföretagare.** Däremot säger undersökningen inget om det funnits många som velat starta företag men låtit bli på grund av detta.

4.2 Skilj olika faser

I detta resonemang tenderar den statliga utredningen att på ett olyckligt sätt bunta ihop frågan om att starta respektive att driva företag till ett och samma problemkomplex. Så behöver det inte vara. Att starta företag får anses omfatta de procedurer som är relaterade till startfasen. Det handlar om att förvärva näringstillstånd, förhandla om krediter, skaffa lokal etc. Att driva företag omfattar tiden därefter dvs. när den mer eller mindre kämpiga startfasen övervunnits.

Mycket talar för att invandrarföretagare möter svårigheter i startfasen. **Däremot finns vare sig i denna utredning eller i andra källor som använts, någonting som tyder på att invandrarföretag som klarar startfasen därefter i nämnvärd utsträckning möts av problem som systematiskt hänger samman med att de är invandrarföretag.**

När ett företag väl kommit igång och dokumenterat förmåga att existera på marknadens villkor förefaller det som att vare sig kreditorer, innehavare av loka-

¹⁵ Ifall detta beror på att människor från "kulturellt näralliggande länder" har lättare att komma in på arbetsmarknaden, inte vill bli företagare eller saknar företagartradition vet vi inte. Kring dessa frågor resonerar, utan att komma fram till entydiga slutsatser, lektor Ali B. Najib i bilaga 2 med titeln *Invandrarföretagande – några grundläggande fakta.*

ler eller andra i företagens omvärld särbehandlar/diskriminerar invandrarföretag. Sådant kan förekomma men att döma av litteraturen är problemet inte tillräckligt stort för att ha påkallat särskild uppmärksamhet.

4.3 Startfasen svårast

Trots oförsiktighet med att göra klar boskillnad mellan att starta och driva företag förefaller den statliga utredningen dra liknande slutsats. ”Insatser från det offentliga kan ibland behövas fram till och med företagets startperiod. Därefter skall företagare med utländsk bakgrund inte särbehandlas utan ha samma rättigheter och skyldigheter som andra företagare” (sid. 16).

I startfasen består företagets omvärld av anställda, kunder, leverantörer av insatsvaror, myndigheter, finansiärer och innehavare av lokaler och leverantörer. **Ingenting tyder på att invandrarföretagare skulle ha invandrarspecifika problem med att få tag i personal. I många fall vill de inte ha fler anställda än sig själva. Eller så anställer de personer med samma etniska bakgrund och då uppkommer inte det problemet. Att få tag i personal med annan bakgrund tycks av litteraturen att döma inte vara något påtagligt hinder.**

Inte heller verkar invandrarföretagare ha svårt att locka kunder för att de är invandrarföretagare. Det finns exempel på att kunder bojkottat invandrarföretag men inte heller detta verkar vara utbrett. I vissa fall är invandrarföretagande en fördel för affärerna. Den som äter på kinesisk restaurang eller vill handla en persisk matta ser nog helst att den personal som möter har god produktkänedom.

Få svenska leverantörer av insatsvaror torde vara ovilliga att leverera till invandrarföretag. Konkurrensen på de flesta marknaderna är tillräcklig för att företagen ska få tag i det som behövs till marknadspriser. En och annan tröskel må här och där vara lite högre men torpederar sannolikt inte företagandet.

Det som här sagts innebär inte att det inte skulle kunna finnas många infödda svenskar som hyser avoghet visavi invandrare eller invandrarföretagande. Rasism och diskriminering är ofta subtil och svår att upptäcka. Likväl kvarstår faktum att vare sig den statliga utredningen eller någon annan källa vi studerat förmått belägga att alltför många invandrarföretag skulle konfronteras med detta i systematisk utsträckning.

Delvis kan detta hänga samman med att även när fördomar och rasism förekommer så ger det sig mindre tillkänna i marknadstransaktioner. Mänskliga relationer mellan företagare och kund, företagare och anställd, kreditgivare eller leverantör är inte av samma slag som relationer som hör vänskretsen eller privatlivet till. Ekonomiska mellanhavanden beror på om de materiella möjligheterna verkar gynnsamma. På en marknad kan personer handla med varandra oavsett skilda värderingar i övrigt. Människor som aldrig skulle fundera på att umgås privat eller rentav hyser agg mot varandra kan likväl handla med varandra. Affärer är affärer.

Att systematiskt diskriminera kan i affärssammanhang leda till ansemliga ekonomiska kostnader. Den som inte vill leverera till invandrarföretag går miste om försäljningsintäkter. En infödd arbetssökande som inte vill bli anställd av en in-

vandrare riskerar arbetslöshet. En kund som av princip inte handlar i den invandrarbutik som har bäst och billigast produkter tar på sig en monetär kostnad. Historien är fylld av exempel¹⁶ på hur invandrargrupper som mötts av ogillande genom företagande funnit andra vägar till välstånd och acceptans.

4.4 Kapitalanskaffning huvudproblemet

Invandrarföretagarnas svårigheter verkar vara mest påtagliga i kontakter med finansörer och lokalinnehavare. Svårigheter att finansiera verksamheten tycks vara det oftast återkommande problemet för personer med utländsk bakgrund när de skall starta ett företag.

I Sverige svarar bankerna för den helt dominerande delen av kreditgivningen till nyetablerade småföretag och bankernas långivning har därför avgörande betydelse för nyföretagandet i landet. Vidare ger etablerade bankkontakter, och en banks medverkan till verksamhetens finansiering en form av legitimitet vid företagarens skilda affärskontakter.

Det centrala i kreditbedömningen är om låntagaren på goda grunder kan förväntas fullgöra låneförbindelsen. Utöver förväntad återbetalningsförmåga krävs i regel säkerheter – realsäkerheter eller borgen – för krediten. Den svenska lagstiftningen med krav på krediter i omfattande utsträckning har inte sin motsvarighet överallt i andra länder. I vissa länder bygger kreditgivningen främst på en grundlig prövning av företagets lönsamhet och framtidsmöjligheter.

Personer med utländsk bakgrund har ibland inte samma möjligheter att få sin historik bekräftad, lämna lika goda referenser eller realsäkerhet. På grund av bristande förtrogenhet med språket och relevanta koder kan de ha svårare att presentera en affärsidé och framtida planer på ett övertygande sätt. Svårigheter att få krediter medför likviditetsproblem vid företagets start. Det kan i sin tur medföra svårighet att få hyra attraktiva affärslokaler. Likviditetsproblem kan också medföra svårigheter i kontakter med leverantörer av insatsvaror. Verksamheten tvingas börja i liten skala vilket medför att företagaren kan se sig nödgad att köpa in små mängder material eller varor till högre priser. Verksamhet i liten skala kan försvåra möjligheten att utnyttja större distributionskanaler.

Ovanstående problem finns. Däremot är det svårt att av litteraturen veta hur omfattande de är. Det saknas fakta över hur många, tänkbara eller existerande invandrarföretagare, som haft extra stora problem med kreditgivning eller lokalanskaffning för att de är invandrare. Den statliga utredningen har inte heller haft möjlighet att genomföra statistiska undersökningar. Den har i stället på olika sätt sökt skaffa sig en bild av situationen.

Den konstaterar bl.a. att den svenska bankmarknaden är en oligopolmarknad där bankerna generellt uppfattas som återhållsamma med krediter till småföretag. I synnerhet gäller detta invandrantäta näringar som taxi, städning och restaurang. Det kan tolkas så att många problem som invandrarföretagare möter är del av större svenska missförhållanden som drabbar dem än hårdare.

När det gäller svårigheter att sätta sig in i nationella regelverk bör vi skilja på okunnighet i största allmänhet och okunnighet om de specifika regelverk som företagare behöver satsa tid och resurser på att lära sig. Den breda allmänheten är

¹⁶ Se t.ex. Milton och Rose
Friedman's klassiska *Capitalism
and freedom*, Chicago University
Press, 1962.

förmodligen okunnig om regelverkens utseende i största allmänhet oavsett etnisk bakgrund. Även många infödda i Sverige tycker att regler för att starta och driva företag – i synnerhet att driva mindre företag – är krångliga att lära sig och hålla reda på. Sannolikt är allt detta än svårare för invandrare. Inte heller här vet vi hur mycket svårare det kan vara, hur invandrare själva upplever dessa svårigheter, eller ifall vissa regler betraktas som krångligare än andra.

4.5 Hur gör de?

Vad gör invandrare för att hantera finansieringsfrågan? Thomas Gür¹⁷ betonar etniskt företagande som ett sätt att möta utanförskap på arbets- och kreditmarknaden. ”Det finns emellertid en person som kan bedöma den invandrades meriter bättre än någon annan, och det är han själv. Denna kunskap kommer till uttryck genom att invandraren anställer sig själv, dvs. han blir egenföretagare. I nästa steg anställer han personer vars kvalifikationer han också har lätt att bedöma, alltså familjemedlemmar, släktingar och vänner – naturligt nog nästan alla landsmän. Entreprenörskapet, i grunden ett individualistiskt projekt, går hand i hand med det nätverk som invandrarföretagarens etniska kollektiv tillhandahåller” (Bilaga 7 till SOU 1999:49).

Bevelander m.fl. lyfter också fram den aspekten. De konstaterar att så gott som samtliga invandrare riskerar att konfronteras med diskriminering och andra hinder. Men somliga kommer runt detta bättre än andra. De åberopar en berömd amerikansk studie¹⁸ som visade att invandrargruppers förmåga att hålla samman och skapa kollektiva skyddsnet var bästa sättet att uppnå framgång i allmänhet och som företagare i synnerhet. Sammanhållning kan uppnås på flera sätt: släktskap, religiös sammanhållning, deltagande i etniskt föreningsliv etc. Framför allt greker och turkar men även iranier och irakier uppvisar stark etnisk gemenskap i Sverige.

Alltfler invandrare i Sverige startar egna företag tack vare stor hjälp från familj, släkt och vänner (samt kan tilläggas hårda arbetstider och låga inkomstkrav). Som framgår i en bilaga, visar Svenska Handels undersökning att på denna punkt är skillnaden signifikant mellan svenskfödda företagare och invandrarföretagare. För svenskfödda spelar finansieringshjälp från släkt och vänner ingen viktig roll. För invandrarföretagare är denna källa mycket viktig. Vid direktlån från bekanta och släktingar undertecknas ofta inte några reverser eller skuldebrev. Ibland lämnas dock säkerheter, t.ex. rätten att överta en bil eller pantsäkerhet i smycken.

Etniska nätverk ska inte enbart ses som en källa till alternativ finansiering. Här finns trygghet och gemenskap. Invandrare inom den egna gruppen som bott länge i landet kan vara vägvisare och mentorer för nykomlingar. Denna kunskapsmassa fungerar som en kollektiv nyttighet.

Är startande av företag ett svar på utanförskap/arbetslöshet? Svensk Handels undersökning visar att det är dubbelt så många invandrarföretagare som uppgett detta som anledning än svenskfödda. Samtidigt visar samma undersökning att en överväldigande majoritet svenskfödda företagare och invandrarföretagare uppger att de startat företag av andra skäl.

¹⁷ Se Bilaga 7 till SOU 1999:49.

¹⁸ *Ethnic Enterprise in America* av Ivan Light, University of California Press, 1972.

Att många invandrarföretagare är unga kan likväl tyda på att det är en betydelsefull delförklaring. Bevelander m.fl. har specialstuderat invandrare från Iran och menar att i detta specifika fall är det en trolig förklaring. **Många iranier som kom till Sverige på 1980- och 1990-talen saknade tradition av eget företagande. Trots hög akademisk utbildning hade det svårt att komma in på den svenska arbetsmarknaden.** Enda framkomliga vägen för dessa utestängda människor var egenföretagande om de inte vill ge upp och omvandla sig till passiva bidragstagare. **Som egenföretagare kan de kringgå många av den svenska arbetsmarknadens regleringar och stela system, t.ex. vad gäller lönebildning och arbetstider.**

Till den som är arbetslös men planerar att starta ett eget företag kan arbetsförmedlingen ge råd. Arbetsförmedlingarna behandlar också ansökningar om starta-eget bidrag. Bidraget utgår under en sexmånadersperiod och baseras på A-kassa, alternativt KAS-ersättning. För invandrare från utomnordiska länder kan starta-eget bidrag betalas ytterligare sex månader. Antalet personer som får starta-eget bidrag har på senare år ökat kraftigt. År 1997 fick 41 procent av alla nya invandrarföretag starta-eget bidrag.¹⁹

5. ETT BRA FÖRETAGSKLIMAT AVGÖRANDE

För att Sverige ska utvecklas behövs fler företagare som startar företag och som förmår att växa. Ingen vet på förhand vem som är bäst lämpad att bli entreprenör. Sådant testas på marknaden. Det är inte bara moraliskt förkastligt, utan även ett ekonomiskt slöseri, med regelverk som utestänger invandrare från produktiv verksamhet.

Varje framgångsrik entreprenör skapar mervärde genom att lansera nya eller billigare produkter, distributionskanaler, processer, försäljnings- eller marknadsföringsmetoder etc. Det gäller såväl inhemska entreprenörer som invandrande. Genom kontakter med forna hemländer och övriga delar av världen har invandrarföretagande genom tiderna på gott och ont blivit förmedlare av nya marknader och metoder inom handel, industri och finansväsende. Det har skärpt det inhemska konkurrenstrycket och gett positiva bidrag till sysselsättning, produktivitet och tillväxt.

Invandrare må mötas av avoghet från majoritetsbefolkningen men en tjustning med fri företagsamhet är att där kan en person ha framgång med en idé oavsett om majoriteten gillar den. Svenska regelverk skapar i många fall ytterligare svårigheter för invandrarföretagande. Det kan kräva politiska lösningar men inte särbehandling. Få och enkla regler samt transparens gynnar alla oavsett etnisk bakgrund.

Ett gott företagarklimat handlar inte om hur antalet företagare från den ena eller andra gruppen statistiskt förhåller sig till totalbefolkningen. Den moderna nationalekonomins fader, Adam Smith, visade i sitt berömda verk *Wealth of Na-*

¹⁹ Här finns ingen jämförelse med företag startade av infödda svenska medborgare. Det vi vet är att samma år hade var tredje företagare i de nystartade företagen fått starta-eget bidrag från arbetsförmedlingen. Det vi också känner till (genom SCB-statistik) är att den största andelen företagare som fått starta-eget bidrag fanns i Gävleborgs län (50 procent av alla nystartade) samt Norbottens län (46 procent). Inget av dessa län har stor andel invandrarföretagande. Lägsta andelen fanns i Stockholms län med 19 procent. Där finns å andra sidan många invandrarföretagare.

tions att de stora klippen när det gäller ekonomiskt framåtskridande finns att hämta i specialisering och arbetsfördelning. Samhällsekonomin utvecklas bäst när var och en ges möjlighet att ägna sig åt det han eller hon är bäst lämpad för såsom detta kommer till uttryck på marknaden. Det är inte särskilt meningsfullt att "tvinga" den som inte vill bli företagare att välja den banan. En invandrare som doktorerat på atomkemi kan säkert tillföra sig själv och folkhushållet mer som anställd expert på ett kärnkraftsföretag än som egenföretagare körande taxi eller drivande kebabrestaurang.

Frågor kopplade till specialisering och arbetsfördelning kan drivas ett steg längre. Invandrarföretag är koncentrerade till privat arbetskraftsintensiv tjänstesektor. Denna är starkt diskriminerad i Sverige jämfört med andra EU-länder på grund av relativt höga skatter på arbete och relativt hög moms. Erfarenheter från andra länder visar att, om betingelserna är de rätta, finns det goda förutsättningar för att en förhållandevis stor privat tjänstesektor ska kunna växa fram. Den sk Tjänstebeskattningsutredningen (*Skatter tjänster och sysselsättning* – Betänkande av Tjänstebeskattningsutredningen, SOU 1997:17) beräknade att den totala volymen arbete i den informella sektorn – hemarbete plus svart arbete – i timmar räknat är (1996) ungefär 30 procent större än den totala volymen i den beskattade marknadssektorn. Det antyder en stor potentiell marknad för professionellt utförd hushållsnära tjänsteproduktion.

Generellt bättre villkor för privat tjänsteproduktion skulle med all säkerhet vara ett, bland många, effektiva medel för att främja en ökning av produktivt invandrarföretagande. Generellt goda villkor för all form av företagande och löntagande vore än bättre.

BILAGA 1

FRAMGÅNGSRIKA INVANDRARFÖRETAG

Tabell 2. Framgångsrika invandrarföretag.

Företagets namn	Företagsledarens namn och ursprungliga hemland	Verksamhet	Oms 1997 Mkr.
Monark/Stiga	Salvatore Grimaldi (Italien)	Verkstadsindustri	3,478
Pars-Plåtgruppen	Ali Karimi (Iran)	Verkstadsindustri	190
Idaberget Food	Muhittin Tayli (Turkiet)	Livsmedeldetaljist	125
MSC Konsult	Muazzam Choudry (Bangladesh)	Datakonsult	75
Frukt Centralen	Muzaffer Ulusoy (Turkiet)	Fruktgrossist	70
Cbg-konsult	Carlos Gisbert (Spanien)	Info/översättning	50
Ortivus	Akbar Seddigh (Iran)	Medicinsk utrustning	45
Swedish Fine Rice and Food	Hazem Kurda (Iran)	Import av livsmedel	42
Computer Research	Tamiz Reman (Pakistan)	Datautbildning	30
Brombergs Förlag	Dorotea & Adam Bromberg (Polen)	Bokförlag	8

Kommentarer:

SOU 1999:49 har valt ut ett antal som utredningen kallar framgångsrika invandrarföretag och intervjuat företagsledaren/grundaren. Tabell 2 visar vilka. De har valts ut så att grundarna eller de som driver företaget kommer från olika världsdelar och har olika lång vistelsetid här i landet. Företagen har valts med tanke på att de haft en god ekonomisk utveckling.

Som synes är de flesta varu- snarare än tjänsteföretag. Flertalet har internationell bas för sin verksamhet antingen så att de importerar produkter eller att den i Sverige baserade verksamheten internationaliseras genom att koncernbolag bildas i andra länder. I denna grupp finns både ny ekonomi (MSC och Computer Research) och ”gammal”. I antal anställda är Monark ett storföretag (2,694) medan Pars-Plåtgruppen (220) och Cbg (300) är medelstora. Övriga är småföretag. Företagsledarna har en disparat bakgrund. Några hade kvalificerad akademisk utbildning innan de kom hit (t.ex. Seddigh) medan andra tagit examen här (t.ex. Karimi). Några har haft kvalificerade anställningar i Sverige innan de blev företagare medan andra blivit företagare relativt kort tid efter att de invandrat.

På frågor om vad de upplever konstituerar framgång blir svaren traditionella och föga invandrar-specifika. ”Det gäller att ha en sund affärsidé, lära sig marknaden, analysera kunder etc.” Samtliga medger samtidigt att de upplever sig ha konfronterats med invandrar-specifika problem framför allt i början. ”Vi måste arbeta hårdare och vara bättre för att övertyga om vår duglighet”. Kunskap om svenska språket, ”kynnet” och svenska regelverk nämns som betydelsefullt. Flera av dem har anlitat icke-invandrare som partners eller vägvisare.

Inom handel

Swedish Fine Rice and Food

Hazem Kurda är kurd från norra Irak och kom till Sverige 1980. I Irak hade han avlagt byggnadsingenjörsexamen. Några sådana anställningar fick han inte utan arbetade bl.a. som fabriksarbetare och drev restaurang.

1985 startade han sitt företag för livsmedelsimport. Numera importeras drygt 300 olika slags livsmedel såsom matolja och nudlar. När verksamheten grundades hade han ca 100 000 kronor i kapital varav en del utgjorde besparingar och lån från nära vänner. Han sökte inte något lån i egen bank, dels för att han ändå klarade av att på egen hand hitta det som behövdes, dels för att han inte trodde att banken skulle bevilja lån. När verksamheten vuxit var Kurda givetvis tvungen att vända sig till bank. Han betraktar sina bankrelationer som goda.

Frukt Centralen

Frukt Centralen är ett grossistföretag som importerar frukt och grönsaker från i stort sett hela världen och säljer till bl.a. livsmedelskedjor. **Muzaffer Ulusoy** kom till Sverige som tonåring 1972 och startade företaget i början av 1980-talet. 1984 flyttade företaget in till Årsta Partihallar och Ulusoy blev därmed den förste invandraren som etablerade sig som grossist inom frukt och grönsaker.

Ulusoy grundade sitt företag med 50,000 kronor i riskkapital som skrapats ihop med lån från släkt och vänner samt lån från Handelsbanken. När verksamheten grundades försökte några konkurrenter påverka banken att inte ge lån men banken trodde på idén och gav inte efter. De första tre åren var Ulusoy ständigt orolig för att bli utestängd från Årsta Partihallar då många företagare inte ville ha in invandrare.

Idaberget Food AB

Muhittin Tayli kom från Turkiet 1989. Tre år senare startade han ett litet företag på Järvafältet varifrån han sålde olivolja som importerades från familjens företag i Turkiet. Till att börja med levererade han oljan i liten skala till olika butiker med hjälp av svensk mellanhand. Han ökade sin försäljning i rask takt och inom loppet av tre år hade han 20 procent av marknaden i Sverige. Efter detta ville han expandera och ge sig in på andra områden. Han började köpa Vivo-butiker, bl.a. i Rinkeby och Tensta. Han fyllde butikerna med nya varor från i stort sett hela världen och anställde personal som behärskade olika språk och kulturer.

När han övertog butiken i Rinkeby sökte han banklån på en halv miljon. Banken nekade och sedan dess har han aldrig sökt banklån. Han var tvungen att finansiera med lån från släkt och vänner. **Ulusoy och Tayli är de enda intervjuade som upplever sig ha blivit diskriminerade på grund av sin invandrarbakgrund.** Svenska kunder bojkottade Taylis vivobutiker i Rinkeby och Tensta. Dessvärre förtäljer inte intervjun med honom hur bojkotten konkret tog sig uttryck. När han startade sitt företag anlätade han en svensk som fungerade som mellanhand i externa kontakter.

BILAGA 2

SVENSK HANDELS UNDERSÖKNING

Giifa har på uppdrag av Svensk Handel genomfört en opinionsundersökning bland företagare i Sverige. Undersökningen har ägt rum mellan den 10 och 31 juli.

Undersökningen omfattar företagens ägare eller VD. Företagen har valts ut enligt Random Digit Dialing metoden. Populationen har valts ut så att den är representativ för Sverige både geografiskt och demografiskt. För att minimera bortfallet har samtliga företag ringts minst tre gånger. Företagen har i de fall hänvisning givits till mobiltelefon också kontaktats denna väg. Totalt har 1324 företag ägare eller VD svarat. 1097 har deltagit i undersökningen och 227 avböjt deltagande.

På grund av semester har antalet företag som svarat varit något lägre än under andra tidpunkter på året. Detta har dock inte påverkat resultatet då alla typer av företag deltagit i undersökningen.

Undersökningen visar vad som ligger till grund för att ägaren eller VD har startat företag och på vilket sätt denna start finansierats. Vidare har undersökningen sökt klarlägga vilka hinder och problem de upplever som företagare i Sverige.

I uppdraget ingick också att jämföra företagen efter etnicitet och invandrarbakgrund. I denna undersökning har 305 invandrarföretagare svarat.

Frågor

Följande frågor har ställts till alla ägare och VD som deltagit i undersökningen.

På fråga 1, 4 och 5 har de intervjuade företagen besvarat frågorna på en femgradig skala:

- 1 = Inte viktigt alls
- 2 = Inte särskilt viktigt
- 3 = Viktigt
- 4 = Mycket viktigt
- 5 = Extremt viktigt

1. Hur viktigt var följande skäl till varför du startade företag:

- a) Kunde inte få arbete på annat sätt
- b) Mer lönsamt med eget företag än att vara anställd
- c) Bättre arbetsuppgifter än att vara anställd
- d) Ville förverkliga en idé
- e) Ville vara oberoende
- f) Familjetradition att vara företagare

2. Hur många anställda har ditt företag?

3. Vilken omsättning beräknar ni för år 2000?

Nedanstående fråga har ställts så att ägare och VD som svarat ja på någon av delfrågorna även fått besvara en följdfråga om hur viktigt det stödet var för att de skulle kunna starta.

4. Hur ordnade du finansiering?

- a) Släkt och vänner, om ja ange hur viktigt detta stöd var för att du skulle kunna starta.
- b) Bank, om ja ange hur viktigt detta stöd var för att du skulle kunna starta.
- c) Riskkapitalföretag, om ja ange hur viktigt detta stöd var för att du skulle kunna starta.
- d) Bidrag från myndigheter, om ja ange hur viktigt detta stöd var för att du skulle kunna starta.
- e) Annat, om ja ange hur viktigt detta stöd var för att du skulle kunna starta.

5. Hur viktiga är följande hinder för dig som företagare?

- a) Finansieringsproblem
- b) Regelverk
- c) Språkproblem
- d) Svårt få tag på leverantör
- e) Svårt få tag på kunder
- f) Svårt få tag på lokaler
- g) Diskriminering
- h) Arbetskraftens kostnader, löner och sociala avgifter

6. Är du invandrarföretagare?

Nedanstående fråga har bara ställts till de ägare och VD som besvarat ovanstående fråga med ja.

7. Anser du att du i din egenskap av invandrarföretagare blivit utsatt för diskriminering?

- a) Nej, aldrig
- b) Någon gång
- c) Flera gånger
- d) Ofta

Resultat

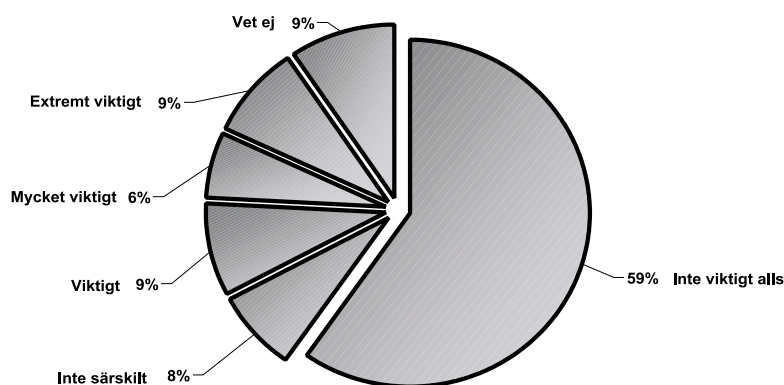
Hur viktigt var följande skäl till varför du startade företag?

Det viktigaste skälet till att starta företag var viljan att vara oberoende, 54 procent av företagarna svarade att det var ett ”Extremt viktigt skäl” till varför de startade

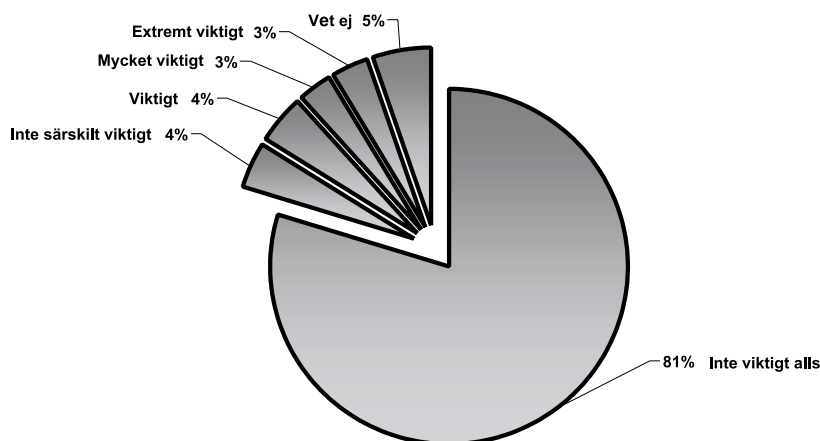
företag. Näst viktigast var viljan att förverkliga en idé, på denna fråga svarar 48 procent att det var ett ”Extremt viktigt” skäl till varför de startade företag. Många anger också att bättre arbetsuppgifter var ett tungt skäl till varför de startade företag, 60 procent av företagen anger något av skälen från ”viktigt” till ”Extremt viktigt”. För ca 20 procent av de svarande är familjetradition ett ”Mycket viktigt” eller ”Extremt viktigt” skäl till varför de startade företag. På dessa frågor är det ingen större skillnad i svaren mellan invandrar företagare och svenska företagare.

På frågan ”Kunde inte få arbete på annat sätt” föreligger signifikant skillnad mellan svenskfödda företagare och invandrarföretagare. 59 procent av invandrarföretagarna alternativet ”inte viktigt alls”, av de svenska företagarna anger 81 procent ”inte viktigt alls”. 25 procent av invandrarföretagarna anser att detta var ett viktigt eller mycket viktigt skäl. Bland svenskfödda företagare var motsvarande siffra 10 procent.

Kunde inte få arbete på annat sätt, invandrarföretag

Kunde inte få arbete på annat sätt, svenska företag

Hur många anställda har ditt företag?

Av de 1097 företagen är:

1. 415 st. ensamföretagare,
2. 310 st. har 1–3 anställda,
3. 130 st. har 4–5 anställda,
4. 131 st. företag har 6–10 anställda och
5. 106 st. företag har mer än 10 anställda.

Det är en fler enmansföretagare bland de svenska företagen (42 procent) än bland invandrarföretagen (25 procent). Bland invandrarföretagen är andelen företagen med 1–3 anställda störst, 35 procent-motsvarande andel för de svenska företagen är 26 procent.

Vilken omsättning beräknar ni för år 2000?

Den beräknade omsättningen för år 2000 bland de 1097 företagen är:

1. 551 st. beräknar 0–5 Miljoner kronor
2. 120 st. 5–10 Miljoner kronor
3. 106 st 11–50 Miljoner kronor
4. 50 st. beräknar över 50 Miljoner kronor
5. 72 st. Vill ej uppge
6. 198 st. Vet ej

Hur ordnade du finansiering?

Det viktigaste stödet för att starta företag är banklån i kombination och eget kapital, detta svar gavs av 78 procent. Av de 521 företagare som anger att de fått lån från banken för starten av företaget anger 89 procent att detta stöd var ”Viktigt” till ”Extremt viktigt”, detta har i 427 fall angivits i kombination med annat sätt – vanligtvis eget kapital. Alternativet annat sätt är det enskilt största alternativet, i denna grupp ingår de som har satsat eget kapital i kombination med banklån och de företag som fått krediter av leverantörer. Gruppen annat ospecificerat innefattar de bolag som börjat utan något stöd och arbetat upp företaget allt eftersom (totalt 187 st. – 125 svenska företagare och 62 invandrarföretagare).

För invandrarföretagen anger 41 procent att de fått stöd av släkt och vänner (126 av 305 svarande), för svenska företag är det 14 procent som fått stöd av släkt och vänner (108 av 792 svarande).

På frågan om hur viktigt stödet varit från riskkapitalbolag svarar fler att det är ”Inte viktigt alls” eller ”Inte särskilt viktigt” än ”Viktigt” till ”Extremt viktigt”, det motiverades med kommentarer som att ”Riskkapitalbolaget togs med för att möjliggöra en snabb expansion i ett senare läge, men de var inte avgörande för att vi skulle starta bolaget”. OBS! antalet svarande på denna fråga är endast 65 varav 22 svarat ”Vet ej” varför utfallet måste betecknas som ganska osäkert.

Hur viktiga är följande hinder för dig som företagare?

Bland hindren så är det frågorna om ”arbetskraftens kostnader, löner och sociala

avgifter” och ”Regelverk” som dominerar de uppfattade hindren. Drygt 6 av 10 företagare (62 procent) ser ”arbetskraftens kostnader, löner och sociala avgifter” som ett ”Viktigt” till ”Mycket viktigt” hinder. Många svarade spontant att om frågan endast gällt de sociala avgifterna så hade de givit ett högre värde än när lönerna räknas i svaret. Nästan varannan (47 procent) angav att ”Regelverket” var ett ”Viktigt” till ”Mycket viktigt hinder”. Av dessa svarade några att de ansåg sig diskriminerade av myndigheterna som i vissa fall kontrollerade efterföljandet av reglerna på ett direkt kränkande sätt.

På frågan om ”Diskriminering” svarar 88 procent av företagarna ”Inte viktigt alls”, bland svenska företag är andelen 93 procent och bland invandrarföretagen är andelen 75 procent.

Är du invandrarföretagare?

På frågan om företagsägaren eller VD är invandrarföretagare svarade 305 ja och 792 nej. Det förekom 24 fall där denna fråga ledde till att den intervjuade avbröt intervjun och bad att intervjun inte skulle räknas in i sammanställningen. Dessa har klassats in i kategorin med de som avböjt deltagande, de utgör således 24 st. av 227.

Anser du att du i din egenskap av invandrarföretagare blivit utsatt för diskriminering?

Invandrarföretagarna har dessutom besvarat en följdfråga

”Anser du att du i din egenskap av invandrarföretagare blivit utsatt för diskriminering?”.

På denna har 24 procent svarat att de någon gång blivit utsatta för någon form av diskriminering 5 procent har svarat att det hänt flera gånger eller ofta.

Sammanfattning

Resultatet visar att flesta företagarna önskar vara oberoende och att de ville förverkliga en idé. I detta avseende råder ingen skillnad mellan svenska företagare och invandrarföretagare.

Beträffande frågan om de ”inte kunde få arbete på annat sätt” framgår att det är signifikant fler invandrarföretagare som anger detta som ett skäl till varför de startat företag.

De flesta företagarna har startat med stöd av banklån och eget kapital. Det är tydligt att det bland invandrarföretagarna är signifikant vanligare med stöd från släkt och vänner än bland svenska företagare.

Undersökningen visar också att ägare och VD betraktar sociala avgifter och regelverket som de största hindren och problemen som företagare i Sverige.

Undersökningen visar att 24 procent av invandrarföretagarna någon gång blivit utsatta för någon form av diskriminering, 5 procent har svarat att det hänt flera gånger eller ofta.

KÄLLOR

Bevelander, Pieter, Carlson, Benny, Rojas, Mauricio, *I Krusbärsländets storstäder. Om invandrare i Stockholm, Göteborg och Malmö* (SNS, 1997).

Ekberg, Jan, *Invandring, sysselsättning och ekonomiska effekter*, Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi (ESO), DS 1995:68.

Ekberg, Jan, Gustafsson, Björn, *Invandrare på arbetsmarknaden* (SNS, 1995)

Engellau, Patrik, Fahimi Bijan och Gür, Thomas, *Sveriges två gränser*, Medborgarnas Offentliga Utredningar (MOU, Stockholm, 2000).

Gür, Thomas, *Staten och nykomlingarna – En studie av den svenska invandrarpolitikens idéer*, (City University Press, Socialstatsprojektet 1996:1)

Johnson, Anders, *Inte bara Valloner – Invandrare i svenskt näringsliv under 1000 år* (Timbro, pejling nr 2, 1997)

Light, Ivan, *Ethnic Enterprise in America*, University of California Press, 1972.

Milton och Rose Friedman, *Capitalism and freedom*, Chicago University Press, 1962.

Najib, Ali B., *Invandrarföretagande- några grundläggande fakta*, i: Bilaga 2, SOU 1999:49

Rojas, Mauricio, *Sveriges oälskade barn* (SNS, 1995).

SOU 1995:76, *Invandrarpolitiska Kommittén*

SOU 1999: 49, *Invandrare som företagare – För lika möjligheter och ökad tillväxt*, Bevelander m fl

Är arbetsmarknaden öppen för alla?, Bilaga till LU 99.

Vart femte nytt företag i Sverige startas av invandrare. Idag finns drygt 65 000 invandrarföretag. Störst andel sysselsatta i invandrarföretag finns inom handel, hotell och restaurang.

Rapporten ger en bakgrund till invandrarföretagande i Sverige och redovisar en jämförelse mellan invandrarföretagares och svenskfödda företagares syn på att vara företagare i Sverige.

103 29 Stockholm
Telefon:08-762 77 00 • Fax:08-762 77 77 • www.svenskhandel.se
Besök:Blasieholmsgatan 4B